

DIS-MITT Nytt

Nr 4-2025

DIS-Mitt Nytt utkommer 3-4 gånger om året och är DIS-Mitts medlemstidning.

Ansvarig utgivare är ordförande i föreningen.

Redaktör är Kerstin Åkerberg

redaktor@dis-mitt.se

Må din jul bli fylld av värme, glädje och frid.

Hoppas att du får njuta av den härliga stämningen, god mat och fina stunder tillsammans med dina nära och kära.

Vi önskar alla en riktigt God Jul och ett Gott Nytt År

DIS-Mitt's styrelse

Vi fortsätter med försök att göra DIS-MITT Nytt lite mer intressant, med historier från de olika landskapen i DIS-MITT's område.

Vill du hjälpa till med korta spännande historier?

Kanske har du en egen berättelse från din släktforskning som du vill dela med dig.

Tanken är att skapa redaktörsgrupp, som hjälps åt att fylla tidningen. Maila i så fall till

redaktor@dis-mitt.se

I det här numret handlar mycket om AI och jag har använt AI till en del av bilderna. Det är främst [notebooklm](https://notebooklm.google.com/) jag använt. Prova du också. Det är jätteroligt bara man använder det med förnuft.

Evenemang

OM DIS-MITT

Bli Medlem

Här hittar du information om hur du blir medlem i DIS & DIS-MITT

Styrelsen

[Faddrar/Support](#)

Våra lokaler

Här hittar du information om vår olika lokaler som vi har tillgång till.
[Våra lokaler](#)

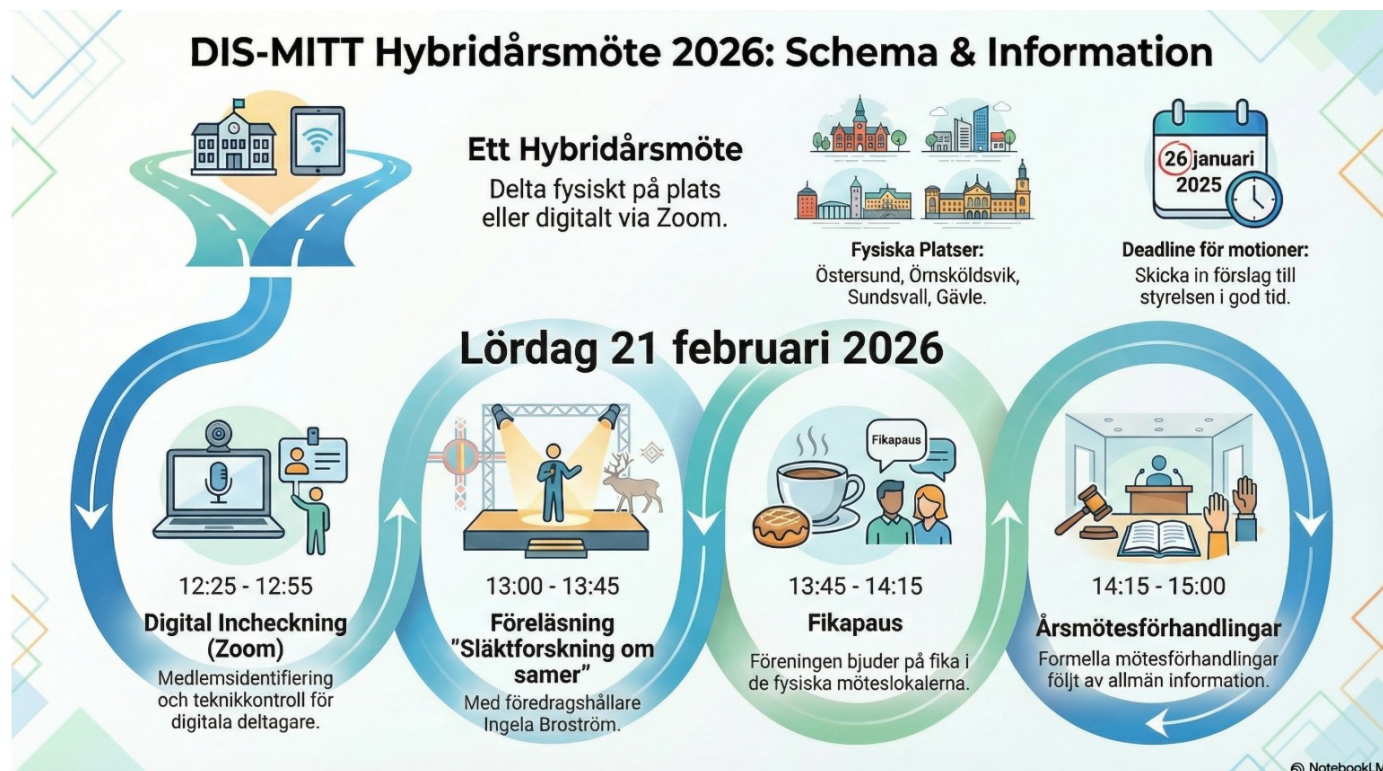
Kontakta oss

Lördagen den 21 februari 2026 klockan 14:15

Zoom deltagare ansluter 12:25 till 12:55 för att vara klart till 13:00. Medlemsidentifiering görs innan tillträde till Zoommötet.

Medlemmar i Föreningen DIS-MITT kallas härmed till ordinarie hybridårsmöte vilket genomförs både digitalt och fysiskt.

Delta på plats: Välj mellan 4 orter!

Mötespunkter enligt Preliminär Föredragningslista finns att hämta på hemsidan. <https://dis-mitt.se/medlem/arsmote/arsmote-2026/>

Motioner från er medlemmar skall vara styrelsen tillhanda senast lördagen den 26 januari 2025.

Sänds med e-post till motion@dis-mitt.se

Varmt välkommen till vårt årsmöte, DIS-Mitt's styrelse

Inför årsmötet 2026

Din förening behöver dig! Engagera dig i DIS-Mitt

Valberedningen i DIS-Mitt söker aktivt efter nya, engagerade medlemmar som vill bidra till föreningens framtida utveckling.

Vi söker dig!

Nya krafter sökes till styrelsen

Vi behöver nya ledamöter till styrelsen, arbetsgrupper och valberedningen.

Ideellt arbete med likasinnade

Arbeta tillsammans med andra medlemmar som delar ditt intresse.

Mestadels digitala möten

Styrelsen har ca ett möte per månad, varav de flesta är digitala.

Så här engagerar du dig

Skicka in namnförslag

Nominera dig själv eller en annan medlem som du tror skulle passa.

Kontakta valberedningen

Prata med Peter, Berit eller Sara om du har frågor eller är intresserad.

Årsmöte lördag 21 februari 2026

Då väljs de nya ledamöterna.

NotebookLM

Upprop till dig som är medlem i DIS-Mitt.

Hej medlem!

Här kommer ett upprop från DIS-Mitts valberedning som behöver din hjälp av dig som är medlem i föreningen.

DIS-Mitts styrelse har normalt ett möte varje månad med uppehåll för sommarmånaderna under ett år, någon gång under året försöker man att göra ett fysiskt möte inom verksamhetsområdet medan övriga möte genomförs via digital uppkoppling så att man kan vara med på distans.

Vi söker dig som är intresserad av föreningsarbete och styrelsearbete, och vill hjälpa till att stötta Föreningen DIS-Mitt i en framtida utveckling. Du kommer att arbeta ideellt, tillsammans med andra medlemmar med samma intresse som du. Främst söker vi ledamöter till DIS-Mitts styrelse, dess arbetsgrupper och valberedning. Årsmötet är lördag den 21 februari 2026.

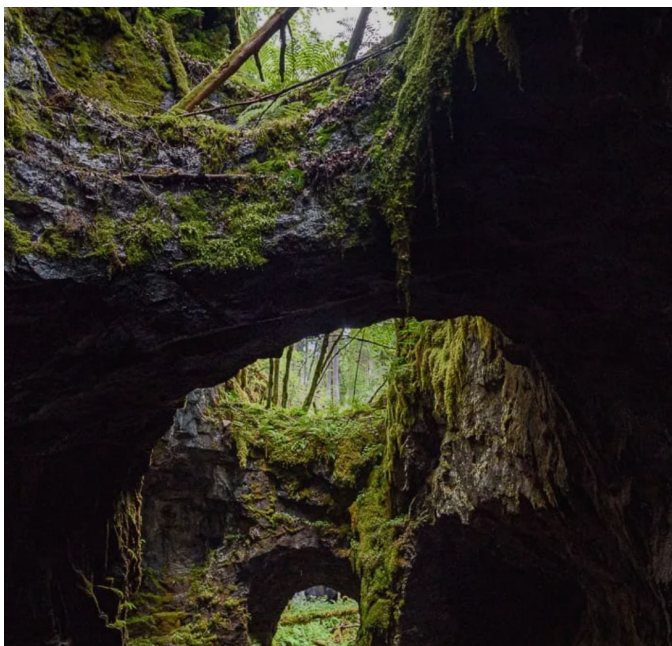
Därför ber vi er alla **att skicka in namnförslag** på personer bland våra medlemmar, som ni tycker skulle vara lämpliga att ingå som ledamot i Dis-Mitts styrelse. Är du själv intresserad, så **tveta inte att skicka in ditt eget namn**.

Har du frågor eller är intresserad, kontakta någon i Valberedningen som bestående av Peter Johansson, Berit Anderspers eller Sara Persson. (Se DIS-Mitts hemsida/styrelsen)

[Länk till styrelsen](#)

Ångermanland

Berget som Andades

Det sägs att vid den gamla, nu övergivna, gruvan i Björna, djupt inne i Ångermanlands skogar, händer det märkliga saker när dimman ligger tät. Gruvan lades ned på 1800-talet, inte på grund av att malmen tog slut, utan på grund av vad arbetarna kallade "Bergets Andedräkt".

Sägnerna om De Underjordiska

De sista gruvarbetarna, en grupp bestående av män från trakten – liknande de som syns på din bild, faktiskt – vägrade till slut att gå ner i schaktet. De berättade att när de tände sina lyktor och började hacka i berget, hörde de ett svagt, djupt *buller* inifrån bergets innandöme.

Det var inte ljudet av ras eller vatten, utan ett slags rytmiskt, tungt suckande som fick marken att vibrera i takt. De var övertygade om att de störde **Bergsrået** – eller möjligen **gruvfrun** – som bodde djupt under dem. Enligt sägnen var Bergsrået en underjordisk varelse som ägde allt guld och all malm i berget, och som vakade svartsjukt över det.

Det Försvunna Verkyget

Vändpunkten kom en sen höstkväll. En av arbetarna, Olle, hade lämnat sin yxa nere i den djupaste stolen. När han återvände morgonen därpå för att hämta den, var den borta. Inte stulen – dörren till schaktet var låst – utan **försvunnen**. Istället låg där en liten, perfekt formad sten, grå och glänsande, på platsen där yxan legat.

Olle tog med sig stenen och visade den för de andra. En äldre man med grått skägg kände genast igen den. Han viskade att det var en "**Byte-sten**", en gåva eller kanske en betalning från De Underjordiska, en varning att de hade grävt för djupt och tagit för mycket.

Bergets Andedräkt

Den natten kunde ingen av arbetarna sova. De hörde nu det tunga, rytmiska suckandet även utanför gruvan, som om **hela berget andades**. Ljudet var så högt och närvarande att det kändes i bröstet.

Morgonen efter var gruvans ingång blockerad av ett stort, ej flyttbart stenblock, som hade fallit från ingenstans. Ingen lavin hade hörts, inga skakningar hade känts, bara det tunga andetaget. De tolkade det som att Bergsrået nu hade förseglat sin skattkammare.

De lämnade genast platsen och återvände aldrig. Än i dag, om du besöker den övervuxna platsen i Björna en dimmig natt, sägs det att du kan känna en svag, djup vibration i marken, som om det tunga, gamla berget fortfarande ligger där och **andas**.

Ångermanland

LANDSKAPSGRÄNSEN MELLAN MEDELPAD OCH ÅNGERMANLAND När de av häradshövdingen Johan Fredrik Biberg ledda förhandlingarna rörande fastställandet av denna landsskillnad kommo i gång sommaren 1766, fördes Ångermanlands talan av provinsfiskalen Daniel Hägglund. På Medelpads sida utgjorde Lögdöverken, järnbruken i Lögdö och Åvike, huvudpart och företrädde av dr. Erik Ludvig Pelt på Åvike. Denne stödde sina anspråk beträffande gränsens sträckning på en avskrift av ett dokument, benämmt 1670 års landsskrå, både avskrift och original numrerade försvunna. Råmärkena i denna föregivna gränsakt, vars äkthet bestreds från Ångermanlands sida, voro följande:

Vita sanden eller Stor- och Lillskären i 2. Skarpfjärden mellan Skarpudden och Ostholmarna. 3. Svartberget. 4. Brusböleån mellan Storsjöns östra del och Åvikebukten. 5. Klovvitsten på näset mellan Storsjöns östra och västra del, bortsprängd vid järnvägsbygget 1925. 6. Gnistringsån. 7. Källbäcken. 8. Filemalen, berget norr om Nöttjärn. 9. Penåsen vid Penåstjärn. 10. Billberget norr om byn Billen väster om Viksjön. 11. Bjuggetjärn, möjligen identisk med Vällingsjön. Dr. Pelt ville nu, att gränsen skulle dragas till den i Muggårdsviken uttrinnande Svartbäcken och det därintill liggande berget. Detta avvisades av synerätten, som faststallde det av Ångermanland hävdade Svartberget närmare Åvike bruk. I övrigt voro parterna eniga rörande sträckningen fram till trakten bortom Källbacken och Källbäckstjärn. Där ville dr. Pelt, att landsrådet skulle gå till Stordalsberget nära Öje by i Stigsjö, medan provinsfiskalen Hägglund yrkade på en dragning till ett något västligare berg. Synerätten gick här på Medelpads linje.

I fråga om gränsens fortsatta sträckning rådde ännu större skiljaktighet mellan parternas pretentionslinjer. Medelpad yrkade här, att landsskillnaden skulle liksom »landsskrån» följa östgränsen för Storrote allmänning, såsom rekognitionsskog upplåten åt Lögdöverken, främst bruket i Lögdö. Landsrådet borde i enlighet härmed dragas från Stordalsberget direkt till Filemalen, Penåsen och Billberget,

vid vars fot en numera försvunnen stenhäll enligt akten Vidl. handl. nr 109 markerade allmänningens nord-östra hörn. Därifrån gick Medelpads linje åt nordväst direkt till Talleråsen.

Ångermanlands pretentionslinje gick över Kors- och Gåstjärnarna till holmen i Lilla Rotsjön, Ristjärnbäcken vid Stora Rotsjön, Penåsen, en ås ca 400 m öster om länsväg 331 genom Tuna fäbodskog i Ljustorp, Högkrången vid Mjällån, Billberget vid Vapel eller Valpsjöarna, uppkallet efter en finsk nybyggare där, samt slutligen till Talleråsen.

I sitt utslag den 19 juni 1767 avkunnat i Västanå, Viksjö, bestämde uthäradssynerätten, att landsrådet skulle från Medelpads Stordalsberg dragas direkt till det Filemalen-berg, som enligt Gabriel Espings karta 1749 över Storrotealimäningen ligger strax öster om Lilla Rotsjöns sydända, därefter över Stora Rotberget eller Högkrången till Penåsen vid länsväg 331, över Mjällån, Gruvberget och Eksjön till Ångermanlands Billberg samt förbi Lilla Häggjöns östra sida till Talleråsen.

Genom denna dragning kom emellertid landskapsgränsen att på inte mindre än fem ställen avvika från de traditionella gränserna mellan jordregistersocknarna å ömse sidor. I området öster om Rotensjöarna avskars sålunda från Ångermanland Nygårdsfäbodvall och en rad torp under byarna Öje, Nygård och Hamre i Stigsjö jordregistersocken, inom vars gränser de alltjämt ligga och i alla avseenden tillhöra. Detsamma gäller även ett par inom Ljustorps socken av Medelpad belägna små enklaver, den gamla »oxslättern» Oskarsro nr 1 och en annan »av Hamre hävdad» slätter. Området vid Stora Rotsjön fick sina gränser senast fastställda åren 1935–43 enligt akterna Ljustorp nr 505 och 589. Genom gränsens dragning över Penåsen inom Tuna fäbodskog avskildes från Medelpad en del av den år 1801 bildade byn Tunbodarne (Ljustorp nr 170). Från norra sidan av Ångermanlands Billberg och nästan ända upp till Kroksjöloken avskars vidare en ca 1,3 km bred och ca 1,5 mil lång remsa av Laxsjö östra kronopark från Medelpad, skogsfastigheten Viksjöskogen 1.1, vars gränser nystakades 1913 enligt akten Ljustorp nr 280. Slutligen kan nämnas, att landsskrået kom att på ytterligare ett par kortare sträckor göra dylika avvikelser, nämligen genom att korsa fastigheten Ytterå 1.16 vid landsvägen Åvike–Klappnäs–Högsnäs och en torplägenhet i västra delen av Öje 2.19 vid foten av Stordalsberget, den förra fastigheten belägen i Hässjö, den senare i Stigsjö.

Ångermanland

De vid dessa landsskillnadsförhandlingar förda protokollen finnas i Riksarkivet under beteckningen »Häradsrätters renoverade domböcker», volymerna 106 och 110. Vad beträffar det omtvistade »1670 års landsskrå» så synes det ha utgjorts av en av domaren Samuel Heidman undertecknad handling, tillkommen, som det sades, på befallning av grevarna Gustaf Posse och Johan Gyllenstjerna i den 1669 tillsatta Väster-norrlandskommissionen. De av uthäradssynerätten fastställda råmärkenas lägen framgå av det ovan anförda ävensom av rörlägningsbrevet i slutet (Vidl. handl. nr 137) . Se i övrigt min ovannämnda skrift, »Landskapsgränsen Ångermanland–Medelpad och Josef Westins artikel i »Svensk geografisk årsbok», 1935, s. 129–133.

Karta nr IV s. 130 i Svensk geografisk årsbok 1935.

Karta IV. Gränsen mot Medelpad = Die medelpadische Grenze.

Nuvarande landskapsgräns = Die jetzige Landschaftsgrenze.

Medelpads pretentionslinje 1767, avvikelser från nuvarande landskapsgräns = Die Präentionslinie Medelpads 1767, Abweichungen von der jetzigen Landschaftsgrenze.

Ångermanlands pretentionslinje 1767, avvikelser från nuvarande landskapsgräns = Die Präentionslinie Ångermanlands 1767, Abweichungen von der jetzigen Landschaftsgrenze.

Allmänningssgränser omkring år 1700 = Grenzen der Allmenden um das Jahr 1700.

Sockengränser omkring år 1700 = Kirchspielgrenzen um das Jahr 1700.

Finntorp år 1600 = Finngehöfte im Jahre 1600.

Bi = Billberget; Biug = Biuggetjärn; Br.ån = Bruksböleån; F = Filemalan; G = Gammelgården, Ång. och Med. Gästjärnberg; Gn = Gnistringssjön; H = Högkrängen; Hv = Hvitberget; Hä = Häggeberget; K = Ång. och Med. Korstjärnberg; K.-bäcken = Kallbäcken; Kl = Klofvitssten; Km = Kallbäcksmýran; Kr = Kroksjön; Kr.l. = Kroksjöloken; K.tjärn = Kallbäckstjärn; L = Lillskaret, Långviksberget; L. R. = Lilla Rotesjön; N. = Nesvattn; P = Penåsen; P.tj. = Penåstjärn; Ri = Ristjärnbäcken; Ro = Rotbäcksten; Sp = Spångmyran; St = Storskäret, Stordalsberget; Sv = Svartberget; V = Vapel; Vi = Viksjö; Vä = Västana; T = Talleråsen.

Medelpad

Bild från Kalkstensbacken i Ljungaverk

Bilden är från 1925 och visar personal på Kalkstensbacken vid smälthuset i Ljungaverk. Det var ett stundtals hårt jobb i Kalkstensbacken. Tunga stenar att lyfta. Min morfar Nils Konrad Larsson står i mitten./Kerstin Åkerberg

Fr.v. Olof Andersson, Gunnar Westberg, Arthur Westh, John Molin, Konrad Larsson, okänd, okänd, Emil O Pettersson även kallad Stenbacks Pelle. Bilden bearbetad en smula med AI

Fabriken i Ljungaverk

Fabriken i Ljungaverk grundades 1912 av ingenjören Gunnar Dillner och hette ursprungligen **Stockholms Superfosfat Fabriks AB**. Syftet med etableringen var att dra nytta av vattenkraften från **Ljungan**, som gav billig energi för att tillverka kemiska produkter som krävde mycket elektricitet.

Den första och mest framträdande produkten var **kalciumkarbid**, som användes för att tillverka acetylen till gaslyktor. Senare utökades produktionen till att även omfatta **kalciumcyanamid**, ett kvävebaserat gödningsmedel som var mycket viktigt för jordbruket.

När fabriken i Ljungaverk grundades i början av 1900-talet förändrades det lilla bondesamhället i grunden och blev en levande bruksort. Fabriken var inte bara en arbetsplats – den blev hela samhällets centrum.

Ett bondesamhälle blir ett industrisamhälle

Innan fabriken kom var Ljungaverk en liten bygd med bara några få gårdar. I och med fabriksbyggan det strömmade det in folk från hela landet, som sökte arbete. På bara några decennier förvandlades byn till en stad med ett befolkningsunderlag på flera tusen personer. Den snabba inflyttningen gjorde att samhället behövde byggas upp från grunden.

Kalkstensbacken i Ljungaverk har en intressant historia som är starkt kopplad till ortens industriella utveckling. Kalkstensbacken var inte bara en kulle, utan fungerade som **råvarulager** för den omfattande kemiska industrin i Ljungaverk. Här förvarades stora mängder kalksten som användes för att tillverka olika kemiska produkter, framför allt **kalciumkarbid**. Denna karbid var en nyckelprodukt för de fabriker som fanns på orten, som under många år var en av Sveriges viktigaste kemiindustriella centra.

Ljungaverk blev känt för sin salpeterfabrik, Ljunga salpeter, och det var här som "svensk kemiindustris vagga" ofta anses ha funnits. Kalkstenen var en av de grundläggande komponenterna i denna produktion.

Nya hem och nytt liv

För att alla arbetare skulle ha någonstans att bo byggde fabriken snabbt upp bostadsområden. Det uppfördes både arbetarbostäder och finare villor för ingenjörer och tjänstemän. Fabriken engagerade sig i samhället på alla nivåer, och den nya infrastrukturen inkluderade butiker, en biograf, skolor, föreningsliv och idrottsanläggningar.

Ljungaverk blev ett klassiskt exempel på ett **brukssamhälle**, där fabriken framgång var direkt kopplad till invånarnas välbefinnande. Människornas liv, sociala struktur och identitet formades starkt av att bo och arbeta på orten.

Som mest bodde det ungefär **2 500 personer** i Ljungaverk. Det här var under 1960-talet, när fabriken hade sin storhetstid och behövde en stor arbetsstyrka. Efter att verksamheten vid fabrikerna gradvis lades ner minskade befolkningen. Idag ligger invånarantalet på runt 700 personer.

Gästrikland

Sue, Karin och Judy besökte Storåsen i Åmot

– Ockelbo Släktforskarförening guidade besökare från USA

2020 började Sue Lion från Boulder och Judy Cole från Denver i Colorado planera en resa till Sverige och Åmot, med hopp om att hitta någon nu levande släkting. Kontakten med mig, Margareta Östblom, skedde genom Kerstin Lundman i Stockholm som kände Judy Cole.

Släktforskarföreningen fick en del uppgifter om släkten från Amerika och vi började undersöka rötterna. Det visade sig att Sue har sina rötter i Storåsen och även Hoppet i Svartandal, Åmot. De härstammar från Lisa Göransdotter som år 1800 flyttade från Nordmark utanför Filipstad i Värmland till Storåsen. Lisas bror Jan Göransson med familj kom till Storåsen år 1819. När vi började efterforskningen kom jag fram till att Sue är min 6-männing. Det kändes mycket spännande och jag såg fram emot att hon skulle komma.

Jag hade kontakt med Kerstin i Stockholm under åren som resan planerades, som i sin tur hade kontakt med damerna i USA. Som ni alla kommer ihåg kom coronapandemin, då det mesta stannade av.

Även skogsbränder härjade i Colorado och Sue, som är konstnär, förlorade då allt hon ägde. Sverigeresan blev uppskjuten, men i september 2025 skulle de till slut kunna komma. Vi fick under sommaren veta att en till släkting,

Karin Engström från Spokane, Washington DC, som också härstammar från Lisa Göransdotter, skulle komma till Sverige samtidigt som Sue och Judy.

Jag inledde närmare planering för deras ankomst genom att involvera Karl Sture och Signhild Tholén (född Åström) i Åmot, då Signhild också hör till samma släkte, samt Kaisa Eriksson. När vi fick besked från Kerstin att Sue, Judy och hon skulle komma till Ockelbo den 6 september lade vi ”planerare” upp dagsprogram för de två dagarna de skulle vara här.

Jag hade hört mig för med Ockelbo församling om vi kunde få komma in i både Ockelbo och Åmots kyrka med våra besökare, och det var vi välkomna att göra. Stort tack för att kyrkorna öppnades för oss.

Sue Lion vid Ockelbo kyrka

Släktingar både här i trakten, Sandviken och Svärdsjö kontaktades och erbjöds att delta. Karl Sture tog på sig ansvaret för att summera hur många vi skulle bli samt beställa och hämta smörgåstårter, kaffe med mera från den lokala affären Tempo i Åmot som alla deltagare kunde ta del av till självkostnadspris.

Kaisa och jag tog emot Sue, Judy och Kerstin i Ockelbo lördagen den 6 september. Vi besökte Ockelbo kyrka, min brors och brorsons grav på kyrkogården samt besökte runstenen i Kyrkparken innan vi gick till vår lokal och fikade med gästerna. Jag överlämnade ett häfte med uppgifter om Storåsen, nuvarande släkt och anorna från 1600-talet i Nordmark till Sue och även ett exemplar som Karin skulle få.

Gästrikland

Därefter besökte vi Wij trädgårdar innan vi åkte upp till Rönnåsen för att visa utsikten, men den var tyvärr obefintlig på grund av dimma. Söndagen den 7 september mötte Kaisa och jag upp våra gäster vid kyrkan i Ockelbo och vi åkte till Åmot. Det var bestämt att de som ville vara med till Storåsen skulle infinna sig vid Bunges kapell i Åmot för gemensam avresa kl. 10.00. Det blev cirka 20 personer som åkte, den äldsta 99 år och den yngsta endast något år. Sue och Karin tyckte att det var fantastiskt att få komma till den plats Lisa Göransdotter bosatt sig år 1800. Jag minns så väl hur Sue såg ut och vad hon sade när hon stod där i Storåsen; I feel that I am home /Jag känner att jag är hemma. Det var känslösamt.

Gruppbild med släkten vid Storåsen

Från Storåsen åkte vi till "Engströms hus" i Hoppet, Svartandal, den plats där Sue och Karins förfäder utvandrade från. Karl-Sture hade kontaktat de nu boende i Hoppet, som meddelat att vi var välkomna dit.

*Besök vid Hoppet i Svartandal.
Sue Lion nummer två från vänster
och Karin Engström nummer fem*

Därefter åkte vi tillbaka till Bunges för att äta och dricka kaffe. Då hade fler släktingar anslutit för att träffa de Amerikanska släktingarna, vi blev drygt 40 personer. Från början hade jag inte kunnat tro att så många släktingar var intresserade att komma. När alla ätit och fått kaffe i Bunges kapell gick vi runt på gravplatsen där och därefter till kyrkan med våra besökare. Vi besökte även den unika Skogskyrkogården med våra gäster och där skildes vi sedan åt. Våra gäster tackade och uppskattade det program vi gjort för dem. Det blev hjärtliga och varma kramar innan vi skildes åt och vi välkomnades att besöka dem i USA.

Släkten samlad vid Bunges kapell, Åmot

Dagen efter släkträffen fick jag ett meddelande från Karin om att hon skulle åka till Åmot igen för att promenera själv och vara på sina förfäders plats, innan hon nästa dag skulle lämna Ockelbo. Hon skrev också att den mest betydelsefulla delen av hela den här resan var tiden då hon träffade släkten.

Margareta Östblom

Jämtland

Foto: Walter Strömgren,
Tandsbyn

Ester Paulina Lindholm föddes den 28 juni 1888 i Överammer, Ragunda. Hennes föräldrar var **Jonas Lindholm** född 15 mars 1852 och **Brita Kristina Ersdotter** född 23 november 1859. Hennes syskon var **Kristina Teresia** född 1882, **Mary** född 1885, **Erik Johan Birger** född 1890 och **Paul Teodor** född 1894.

Ester var ogift.

Saxat från boken "Det underbara livet", Skriven av Ester Lindholm lärarinna i bl.a. Håsjö. Utgiven på eget förlag i Östersund 1955

Hon steg av tåget vid den lilla stationen på storskogen. Det var i vårt sekels början. Hon var 20 År. I familjen hade hon en 7 månader gammal gosse. Det var inte en kärleksfantasi utan frukten av ett våldsdåd. Andra parten hade rest till Amerika för att undkomma efterräkningar. Hennes egen far hade också rest dit när hon var liten och modern hade lämnat sitt barn till sin mor eftersom hon bildat ny familj och där blev många små tätt på varandra. Sina tidigaste år hade Anna (vi kan kalla henne så) alltså tillbringat hos sin mormor som var änka och hade en egen stuga, vilken hon dock sällan var i annat än om nätterna och söndagarna.

Hon gick borta hos bönderna och vävde och gjorde annat, sådant som ej vem som helst av dem som gick borta, kunde göra. Långt förr, innan Anna börjat småskolan hade hon lärt sej sticka och mormodern gav henne för var dag ett visst mått på stickningen som hon skulle fylla för dagen. Det fanns ved och vatten inne och en hink i en skrub i förstugan för vad hon kunde behöva göra, en liten fotogenlampa fick hon själv tända när det blev skymning och mat fanns så mycket hon ville ha. Så låste mormodern dörren så att flickan ej skulle kunna komma ut och springa bort. När mormodern ej längre orkade gå borta och arbeta fick hon komma till ålderdomshemmet och Anna fick tidvis vara hos en moster och tidvis hos sin mor. Så fort hon hade åldern inne fick hon "gå och läsa" och sedan var det att ut och tjäna.

Eftersom hon var stark och arbetsvillig blev hon utnyttjad till det yttersta. Om hon var hos folk som ej hade häst fick hon dra eller bära hö från ladorna till ladugården. Även i större bondgårdar hade de på den tiden så obekvämt som möjligt. Att något skulle kunna göras för att få det bättre även utan så värst stora kostnader kom ingen att tänka på. Karlarna hade ju inget med ladugården att göra och kvinnorna trodde att det måste vara som det var och varit i alla tider förut.

När Anna var 19 år kom hon till en storgård några km. från den lilla stationen i storskogen. Hon skulle sköta ladugården där. 15 mjölkkor, ungnöt, småkalvar, får, grisar och höns, allt detta skulle hon sköta ensam. Så skulle hon separera mjölken, ysta och kärna, för där var ju inget mejeri i närheten. Utom allt detta skulle hon på fredagskvällarna skura det stora köket med det grova trägolvet och de omålade möblerna. Om hon fick vila sej någon stund eller ej, frågade ingen efter. Frun hade kommit som evangelist söderifrån och sonen i den största gården där i trakten hade fastnat för hennes skönhet och hennes sångbegåvning. Hon tänkte nog aldrig på att de som arbetade tungt snart sagt både dag och natt kunde behöva lite förströelse någon gång. Hon hade väl aldrig gjort något kroppsarbete själv, och därför var hon oförmögen att sätta sej in i hur det kunde vara. En dag fick de veta att det skulle bli kinematografförevisning i skolsalen. Frun föreslog att Anna skulle gå dit. Hon kunde ju låta separatorn vara odiskad tills hon kom tillbaka. Anna gjorde som frun sa', klädde om och gick. Den 25-öring det kostade att få komma in fick hon hålla sej själv och när hon sedan kom hem talade kökspigan om att frun varit inne och skällt för att Anna gått ifrån separatorn odiskad, fastän hon själv föreslagit det. Det hade nog varit bättre gjort av frun att ta och diska den själv, men det var förstås under hennes värdighet.

Jämtland, forts

Att se dessa bilder var det enda i nöjesväg Anna var med om medan hon var i den gården. När hon kom dit på våren var hon på väg med barnet. Hon arbetade för fullt hela sommaren och dagen förrän hon blev liggande gick hon och tog opp säd hela dagen. Hon fick ligga i en kammare i lillstugan och fick god vård, men när hon blev så pass att hon kunde vara oppe väntade de att hon skulle ta igen skötseln av kreaturen vilket arbete under hennes frånvaro sköts av en torpargumma i närheten. Hon var dock så ned-satt i krafterna att hon ej orkade utan måste ge sej därifrån och få komma till sin moster en tid. Då skickade frun med henne en massa ullgarn varav hon skulle sticka långstrumpor till gårdens barn.

Betalning för hela sommaren blev 15 kr. Hon som inte hade något hem fick vara glad för att hon fått arbeta för maten. När det led frampå vintern fick hon brev från sitt husbondfolk sen sommaren. De ville att hon skulle komma tillbaka och sköta ladugården som förut. Hon skulle få 15 kr. i månaden och gossen skulle de som var inne sköta om.

Nå, det lät ju bra, och som hon ej hade någon annan plats svarade hon att hon skulle komma och bestämde vilket tåg hon kom med för att de skulle skicka skjuts emot henne. Det var denna ankomst min berättelse började med. Hon möttes av fördrängen vid gården. Han var 5 år äldre än Anna och hade sitt hem några km. från den stora gården. Han hjälpte henne upp i trillan och tog spånkofferten, som utgjorde hennes bagage, och satte den bakom sätet. Så åkte de framåt vägen och hon var nu fullt medveten om vilket slit och släp som väntade henne.

Brevet, vari hon lovades vård av gossen och lön för arbetet, hade kommit bort. Ingen i gården brydde sej om att se till gossen utan hon fick ta honom med till ladugården, ty att lämna honom ensam i den kammare hon hade för sin del kunde hon ju inte. Hon var en god mor, men hon var ung och rädd att hon ej skulle göra rätt för sej. Gossen blev vanvårdad. Frun i huset hade egna barn och såg aldrig efter hur "tjänstekvinnans son" hade det.

Husbonden var trävaruhandlande i stort och hade ju sitt att tänka på. En tid på sommaren skulle korna beta i skogen på andra sidan en sjö. Där fanns en sommarladugård utan golv. När hon då satt på mjölkpallen sjönk denna ofta ner i gyttjan så att hon gång på gång måste resa på sej under mjölkningen och dra opp den. Därinne skulle hon också ha den lilla kärran som gossen låg eller satt i. För dem som varit inne i en sedan "lokal" behövs ingen beskrivning på hur där är och för dem av mina läsare som aldrig varit inne i en stor sommarladugård kan det knappast beskrivas.

Luften är full av knott och större flygfän och av den fräna lukten av spillning som samlats under natten. Det är inte precis någon lämplig barnkammare. Sedan hon mjölkat skulle hon släppa ut djuren och sen skulle hon skyffla ut all gödsel. När detta var gjort fick hon ta två tunga mjölkkrukor först och bära ner till båten och sedan gå efter en kruka till och kärran med gossen i. Så skulle detta lastas i båten och så var det att ta till årorna och ro. Sedan var det längre att gå opp till gården än det var från sjön till ladugården på andra sidan. Det var att gå flera gånger liksom förut. Omkring 35 liter mjölk var det var gång och om man så räknar med krukornas vikt var det inte så liten börda.

Fördrängen brukade passa på och hjälpa henne om han var hemma vid gården, men han var oftast selsatt längre bort. Det blev parti mellan dem och de förlovade sej under sommaren. En dag då gossen var nära årsgammal hade hon honom i köket och husbonden fick se honom.

Jämtland, forts.

Gossen kunde då bara sitta. Han kunde ej krypa eller stå på benen om de försökte hålla i honom. Han hade blivit stel i höfterna av för mycket liggande och sittande. Husbonden blev förskräckt när han fick se gossen och ropade på frun att hon skulle komma. Hennes minsta barn var några veckor äldre än Annas gosse. "Vill du att ditt barn ska se ut så här?" frågade han med sträng röst. Hon måste tillstå att hon ej gjort som hon lovade i brevet och som det varit hennes plikt att göra.

Som de stod där och betraktade den lille invaliden kom en främmande kvinna in. Hon var från kuststaden och var ute och sålde ståltrådsarbeten som hennes man gjort. De hade fått hyra ett rum i ett torp i närheten för några veckor framåt. Hon såg genast att gossen behövde komma under behandling och få ordentlig vård.

Anna visste ju ingen utväg men då kom hennes fästman med förslaget att de skulle ta gossen till hans hem så att hans mor fick sköta honom, och den främmande frun erbjöd sig att gå dit varje dag och ge den behandling som hon ansåg behövdes. Ännu en månad måste Anna stanna i tjänsten fastän hon var så gott som utsliten av tungt arbete och nattvak. Fästmannen bestämde att hon skulle flytta till hans hem som inte var så stort men där hon ändå kunde få en människovärdig tillvaro. När husbonden fick veta att hon tänkte flytta blev han utom sej av bestörtning och vrede. Var skulle de få tag i någon ersättare, som kunde arbeta som hon och vara belåten med den lilla slant hon fick?

När den bestämda flyttningsdagen kom skulle hon ju få sin lön som det stod i det försvunna brevet, 15 kr. i månaden och mat och vård åt barnet. Nu föreslog den store affärsmannen att de skulle räkna bort hälften av lönen för att hon fått mat till gossen. (De hade i medeltal 70 liter mjölk om dagen och allt användes i hushållet). Vidare föreslog han att de ej skulle ha något mer med varandra att göra. Till detta svarade Anna att fastän hon var ung hade hon dock hunnit lägga märke till att rika och fattiga behövde varandras hjälp. Hon gick så med de kronor hon fått till torpet där gossen var. Han hade nu blivit så gott som frisk.

De gifte sej på hösten och bodde hos Annas svärföräldrar. Detta var år 1907. Vi förflytta oss 17 år framåt i tiden och skriva 1924. På landsvägen som gick förbi torpet där Anna och hennes man och 4 barn bodde kom en man och gick, och slog in på vägen som ledde upp till stugan. Han såg trött ut och något som liknade hopplös resignation låg över hela personen. Han kom in och hälsade och bad att få vila och få lite kaffe och en brödbit. Han hade varit på tinget i det stationssamhälle som låg 1 mil från hans hem. Han hade ej haft pengar till biljett hem och därför måste han gå. Anna lagade till både kaffe och mat och han fick äta och dricka så mycket han ville. De visste ju väl i torpet att deras förre husbonde gjort konkurs och att skuldsumman rörde sej om 2–3 miljoner.

Att Anna kände på sej att detta var en stor dag för henne kan ej förvåna oss.

JÄMTLANDSPOSTEN 1886-08-16

Det är mycket myrbär (hjortron), jordbär (smultron) och blåbär (svälon), häruppe i norra Jämtland i år, sade man mig, och man tar reda på och säljer äfven denna del af "jordens frukt". Lyngbären (lingon) och brännbären (hallon) lofva äfven att ge riklig skörd i år.

Smultron gälde 1 kr., hjortron 50 öre och svälon 25 öre kannan.

Jämtland

En oväntad släkthistoria – mötet som blev ett minne för livet

Under mitt släktforskande och skrivandet av släktforskarböcker har jag rest runt för att besöka byarna och gårdarna där mina förmödrar och förfäder bott och levt sina liv. En av dessa resor, år 2021, tog mig till Turinge i Nykvarn i Sörmland. I samband med detta besökte jag en nyfunnen kusin till min pappa.

Jag hade fått en oväntad DNA-matchning på My Heritage med en kvinna som visade sig vara dotter till en Maria, 91 år, bosatt i Södertälje. Maria hade jag aldrig hört talas om tidigare. När jag växte upp besökte min familj ibland hennes far, som då var omgift och hade två nya barn. Som barn kände jag alltid en svårförklarlig stämning vid de besöken – något låg i luften, något som ingen talade om. Inget som jag då kunde sätta ord på. Först när jag fann Maria förstod jag att det jag känt var skammen. Skammen kring en skilsmässa som då var något man teg ihjäl. Ett dolt äldre halvsyskon talade man helt enkelt inte om.

Strax innan Marias 91-årsdag fick jag hennes telefonnummer av dottern. När jag ringde för att gratulera henne möttes jag av en röst så ungdomlig att jag för en sekund undrade om jag ringt fel. Hon blev väldigt glad och vi pratade länge och det blev början på många samtal – långa, varma och fyllda av igenkänning.

När vi äntligen sågs i Södertälje året därpå tänkte jag att ett besök på två timmar skulle räcka. Men när jag insåg att parkeringstiden höll på att gå ut hade vi knappt hunnit börja, så jag gick ned för att öka på min tid för parkering. Mötet var som att återse någon jag alltid känt. Maria tog emot mig med en stor kram, och från första stund kändes allt självklart. Hon bjöd på kaffe och kakor, och snart fylldes rummet av skratt och berättelser som flödade utan ansträngning.

Vi upptäckte snabbt att vi hade mycket gemensamt – samma humor, liknande livserfarenheter och till och med parallella upplevelser av separationer och svåra relationer. Maria berättade om sin galna mor, och att hon vuxit upp hos sina morföräldrar på deras gård i Torvalla.

Det visade sig även att våra liv korsats under 1960-talet utan att vi anat det. Jag var då gift och bodde med mina två barn på Bergsgatan på Frösön, bara ett kvarter därifrån bodde Maria, då med flera barn i ett olyckligt äktenskap. Hon berättade om den dramatiska dagen då hon packade en resväska och tog tåget, tillsammans med sina barn, till en väninna i Luleå. Ett tufft, modigt och livsavgörande steg. Senare gifte Maria om sig och hamnade i Södertälje där hon arbetat med ekonomi på Scania i många år.

Timmarna gick och Maria insisterade på att få bjuda på lunch. Något som jag absolut inte hade förväntat mig. Vi lagade maten tillsammans, och jag rörde mig i hennes kök som om jag alltid hört hemma där, för att plocka fram och duka bordet. Den eftermiddagen blev en av de varmaste och mest oförglömliga i mitt liv.

Att få möta en släkting för första gången när hon är 92 och jag 77 är en gåva jag aldrig hade kunnat föreställa mig. Nu finns Maria inte längre kvar i livet, men minnet av den dagen och henne följer mig som en skatt. Jag är djupt tacksam och glad över att jag hann hitta henne – och hon mig.

Inger Broman

Denna artikel kommer att publiceras även i JLS-NYTT och Södertälje-Probanden.

Härjedalen

Stentjärnens Tysta Vård

Högt uppe i Härjedalens ödemarker, där inga träd orkar växa och bara renar och de hårdigaste samerna färdas, ligger **Stentjärnen**. Det är en liten fjällsjö, omgiven av gråa, kala stenblock, och vattnet är så mörkt att det sällan reflekterar himlen.

Historien handlar om en renskötare vid namn Pål, som levde i början av 1900-talet. Pål var känd för att vandra längre och högre än någon annan, driven av en envist tystnad och en fascination för det oförklarliga.

En midsommarafton, när midnattssolen knappt dopade sig under horisonten, sökte Pål efter en försvunnen renhjörd nära Helags. Han kom till Stentjärnen. Trots det nästan konstanta dagsljuset lyste ett underligt, svagt sken från botten av tjärnen. Det var inte solens reflektion, utan ett blekt, grönt ljus som pulserade mycket långsamt.

Pål lade sig på magen vid strandkanten för att se bättre. Vattnet var iskallt och klart. Han såg ingen eld eller någon lampa, men ljuset var där, djupt nere i det svarta vattnet. Det var som om tjärnen hade ett svagt, sovande hjärta.

När Pål tillbringade natten vid tjärnen för att vaka över ljuset, hörde han det. Det var ett tickande ljud, mekaniskt och omöjligt i denna vildmark.

Tick... tack... tick... tack...

Ljudet kom inte från luften, utan verkade resonera genom marken, upp genom stenarna och in i hans öron. Han letade överallt, men hittade ingenting. Ljudet var regelbundet, om än dämpat, som en uråldrig pendelklocka som gått i tusen år.

Han frågade den äldre generationen i byn, men ingen hade hört talas om det tickande. Tills en av de äldre samerna, en mycket gammal kvinna, mindes en urgammal sägen: "Det är Stentjärnens Vård," viskade hon. "Där bodde en gång ett folk som var här före oss. De levde i harmoni med berget och de behövde aldrig varken sova eller mäta tid, men de hade ett objekt, en helig mekanism som mätte bergets och världens livslängd. När de försvann eller gick in i jorden, lämnade de kvar den. Den ligger djupt i tjärnen nu. Dess gröna ljus är dess andetag, och dess tickande är tidens slag."

Nyfikenheten blev för stor för Pål. Han återvände till tjärnen med rep och försökte dyka. Vattnet var för kallt, för djupt, och tickandet blev så högt när han närmade sig att det gjorde ont i trumhinnorna. Han vände.

Ett år senare tog han med sig en liten guldring, det finaste han ägde, som ett slags offer eller betalning. Han kastade ringen i tjärnen.

När ringen slog i vattnet, upphörde tickandet. helt. Total tystnad föll över fjället. Det gröna ljuset slocknade omedelbart. Pål kände en isande kyla av tomhet.

Han hade tystat tjärnens vård. Kanske hade han förstört den. Kanske hade han bara fått betala priset.

Än i dag sägs det att Stentjärnen är den tystaste platsen i hela Härjedalen. De som kommer dit upplever en så fullständig, tung tystnad att deras egna hjärtslag känns som hamrars slag. Och vissa svär att de, om de lyssnar noga, kan höra ett mycket, mycket svagt *tick...* från djupet, som om den gamla mekanismen försöker starta igen, nu berövad sin forna kraft.

Blandat, TBC

På 1930-talet var tuberkulos (TBC) en av Sveriges allvarligaste folksjukdomar, och vården var centraliserad till särskilda behandlingshem.

Sanatoriernas tid

Vårdens hörnsten var **sanatorier**, som var specialiserade sjukhus byggda för att behandla just TBC. Dessa byggdes strategiskt på platser som ansågs gynnsamma för patienternas hälsa, ofta i enskilda områden på höjder, i barrskogar eller med utsikt över vatten. Syftet var att ge patienterna ren och frisk luft, en viktig del av behandlingen.

Behandling och vardag

Behandlingen byggde framför allt på ett fåtal principer:

Vila: Strikt sängläge var grundläggande, ofta under långa perioder. Tanken var att ge kroppen en chans att bekämpa sjukdomen.

Näringsrik kost: Patienterna fick kraftig mat för att stärka kroppen.

Frisk luft: Fönster och balkonger stod alltid öppna, även på vintern. Patienterna sov utomhus på sina balkonger året runt. I de svåraste fallen kunde även **kirurgiska ingrepp** bli aktuella, som att punktera en lunga för att få den att falla samman och vila (så kallad kollaps-terapi). Livet på ett sanatorium var strikt, med fasta tider för måltider, vila och sömn, och vistelsen kunde vara i flera månader eller till och med år.

Folkhälsoarbetet

På 1930-talet intensifierades folkhälsoarbetet mot TBC. En viktig del var **massundersökningar med lungröntgen** (skärmbildsundersökningar) för att hitta smittade personer i tid. De som bar på smittan isolerades ofta från familj och samhälle, eftersom TBC var en mycket fruktad sjukdom med stor smittorisik.

När tbc skördade flest liv

Under 1800-talets slut och tidigt 1900-tal var tbc den vanligaste dödsorsaken i Sverige. Särskilt drabbades de fattiga i stadsmiljöer och unga vuxna.

Toppen av epidemin: Runt år 1875 nådde dödligheten i tbc sin höjdpunkt i Sverige. Vid sekelskiftet 1900 orsakade sjukdomen fortfarande nästan var fjärde dödsfall, vilket gjorde den till den enskilt största dödsorsaken i landet.

Massiv spridning: På 1920- och 30-talet insjuknade tusentals svenskar varje år. Sjukdomen var så utbredd att ungefär tre fjärdedelar av befolkningen bar på smittan, även om den inte bröt ut hos alla.

I ett litet torp i Medelpad, där skogen mötte åkermarken, levde familjen Lundgren. Erik, den tystlåtna fadern med starka, valkiga händer, arbetade på gården. Hans hustru Anna skötte hemmet, och tillsammans hade de dottern Karin, en liten flicka med klarblåa ögon. Deras liv var enkelt, fyllt av hårt arbete, men också av en trygghet som byggde på närhet och vardagens rutiner.

Allt förändrades en vinter. Erik hade hostat länge, en torr, djup hosta som inte ville släppa. Hans krafter började sina, och snart blev det tydligt att det inte var en vanlig förkylning. En skärmbildsundersökning bekräftade deras värsta farhågor: **tuberkulos**. Beskedet slog ner som en bomb i den lilla stugan. Erik, som var familjens trygga punkt, skulle skickas bort.

Fadern fördes till **sjukhemmet** med en avdelning för TBC-sjuka i Fränsta, en plats familjen bara hade hört talas om i viskande, oroad röster. För Anna och Karin var avskedet smärtsamt. Erik klev ombord på bussen, en ensam figur i den snötyngha luften. Hans blick var full av både sorg och en tyst beslutsamhet.

Livet i torpet blev ett annat. Anna tvingades ta över en stor del av Eriks arbete på fälten. Karin saknade sin far oerhört och brukade fråga sin mor om hon skulle bli frisk snart. Brevet som kom från sanatoriet var deras enda tröst. Erik skrev om den stränga vilan, den kalla luften som var en del av behandlingen, och den oändliga längtan efter att få komma hem. Han ritade små figurer till Karin i marginalerna, små påminnelser om att han tänkte på henne.

Efter ett helt år, när våren äntligen hade kommit, stod Erik vid köksdörren igen. Han var blek och tunn, men han levde. Återseendet var fyllt av både glädje och tvekan, då de var rädda för smittan. Den tysta rädslan fanns där, men också en enorm tacksamhet. Eriks hosta var borta, men han var inte lika stark som förut. Sjukdomen hade satt djupa spår, inte bara i hans kropp, utan också i familjens minne. De hade överlevt, men de bar med sig en vetskap om hur skört livet kunde vara.

Foto: Assarsson, Curt

Sundsvalls museum

Sjukhemmet i Hammar, Torp. Det tjänade också som Sanatorium för de TBC-sjuka

Bilden lånad från Sundsvalls digitala museum.

Ditt nyårslöfte inför 2026

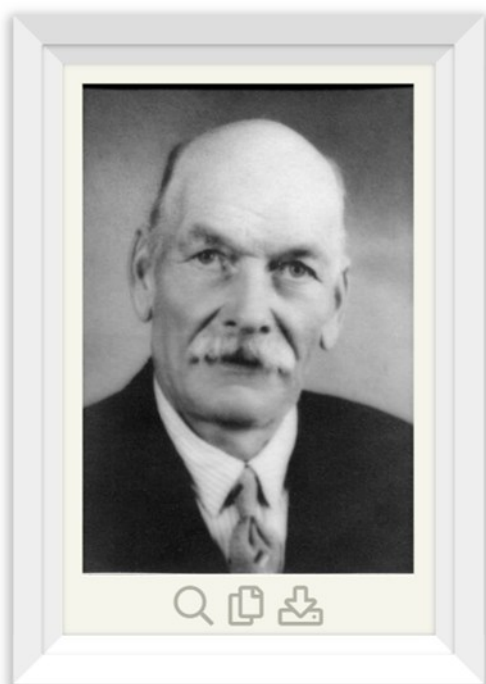
År 2026 närmar sig med stormsteg. När detta skrivs är det bara två månader kvar av det gamla året. En sak jag undrat över är hur man kan veta att det alltid är ett nytt oanvänt år som verkligen kommer och inte, i dessa besparingstider, ett gammalt begagnat år. Repris av 1908 till exempel, vad förvånade vi skulle bli. Nåja, detta var kanske lite för filosofiskt, vi får väl hoppas det är 2026, nytt och fräscht som kommer med nya möjligheter.

Brukar du avge nyårslöften? I år har vi den servicen att vi bjuder på ett nyårslöfte anpassat för släktforskare.

Nyårslöfte Bidrag till Svenskt porträttarkiv:

Det finns ett fotoarkiv för släktforskare som är mer användbart än alla andra som jag sett. Det heter Svenskt porträttarkiv (<https://portrattarkiv.se>) och innehåller idag 892 285 porträtt. Alla med namn och nästan alla med födelsedatum.

Gottfrid Rothén

Gottfrid Rothén, trädgårdsmästare i Måttan, Gottsunda, Uppsala

Gottfrid Rothén

Dödsdatum: 1945-03-16

Dödsort: Uppsala, Uppsala, Uppsala (Uppland)

Efternamn: Rothén

Födelsedatum: 1875-04-18

Födelseort: Åtvid, Åtvidaberg, Östergötland

Förnamn: Axel Gottfrid

Tilltalsnamn: Gottfrid

Familj

Make/Maka: Anna Rothén

Vigseldatum: 1906-12-02

Vigselort: Järvsö, Ljusdal, Gävleborg (Hälsingland)

Porträttuppgifter

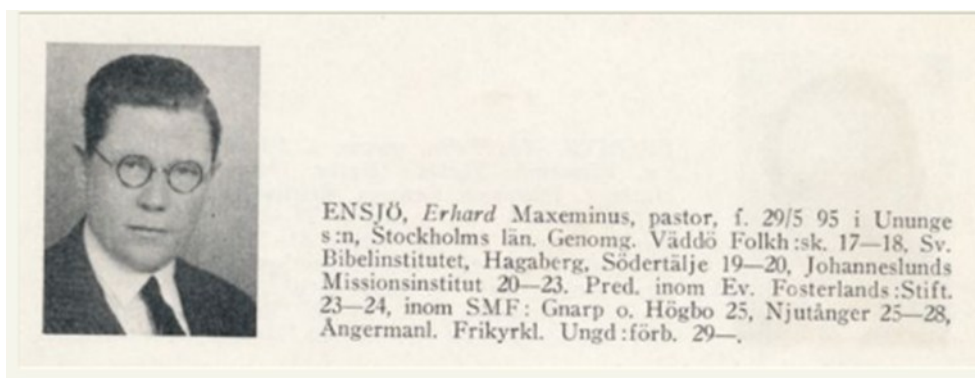
Porträttbidragsgivare: Els-Marie Carlbäcker

Exempel på porträtt i [Svenskt porträttarkiv](https://portrattarkiv.se).

Huvuddelen av porträtten kommer från s.k. skrytböcker som företag och organisationer gav ut under början av 1900-talet. Här kan du få intressanta biografi-upplysningar om din släkting

Ditt nyårslöfte inför 2026, forts

Exempel på bild från skrytbok med personens biografi från Svenskt porträttarkiv

Genom att söka på namn i Svenskt porträttarkiv har jag hittat bilder på 76 av mina släktingar, som nu finns i mitt släktträd.

Men man kan själv lägga upp sina foton på avlidna släktingar.

Har du kommit igång med foton i släktforskningen? Jag tycker det är mycket spännande. Jag går igenom de tre banankartongerna med fotoalbum jag har i förrådet när jag får tid, söker på Svenskt porträttarkiv regelbundet, fotar av bilder hemma hos släktingar och har nu 475 foton kopplade till släkttavlan. Allt från farfar till avlägsna släktingar jag aldrig träffat. De blir liksom mer personliga om jag vet hur de såg ut.

Nog har du ett tiotal bilder på farfar, mormor m.fl.? Digitalisera dem och ladda upp dem på Svenskt porträttarkiv. Läs på deras hemsida vad som gäller. Om alla ca 60,000 släktforskare i Sverige skickar in tio bilder var så dubblar vi nästan porträttdatabasen och får med betydlig fler "vanligt folk", arbetare, torpare och andra som inte fick vara med i skrytböckerna. Kanske du får kontakt med någon som kände någon av dina släktingar genom detta.

Snacka om kulturarvsgärning!

Är du intresserad av att ha kvar denna möjlighet att hitta nya foton på dina släktingar? I så fall tycker jag du ska gå med i föreningen Svenskt Porträttarkiv. De är helt beroende av sina medlemmar och det är bara vi medlemmar som kan stötta dem i att sköta detta spännande arkiv. Dessutom får du fler spännande sökfunktioner som medlem. Läs mer på deras hemsida under Föreningen.

Förslag till nyårslöfte: Jag kommer att ladda upp tio bilder av mina släktingar till Svenskt porträttarkiv under 2026.

Urban Carlbäcker

Medlem i Gästriklands Genealogiska Förening och DIS-Mitt
Styrelseledamot i Sveriges Släktforskarförbund.

Blandat, AI

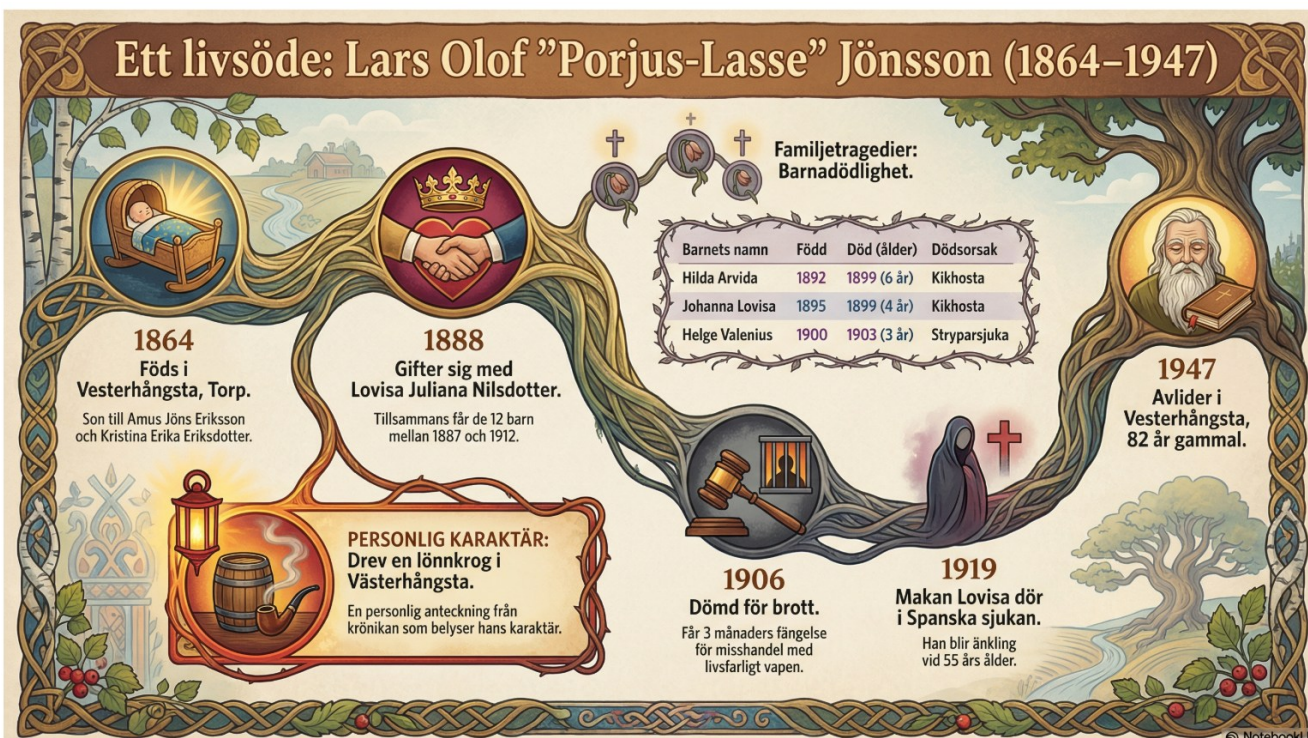
Ett sjömansliv: Lars Thunmans resa

Nu finns ett nytt snyggt sätt att presentera släkten! Ett AI-verktyg som kan agera som din personliga illustratör och skapa grafik över en släkting, en familj eller en släkthändelse. Jag är helt såld och testar för fullt dessa spännande möjligheter!

Läs i mitt blogginlägg om hur det fungerar och hur du själv kan skapa dessa bilder med hjälp av Google.

[Blogglänk](#)

Mitt eget försök till illustration av mff "Porjus-Lasse. Det var enkelt och fantastiskt roligt. .

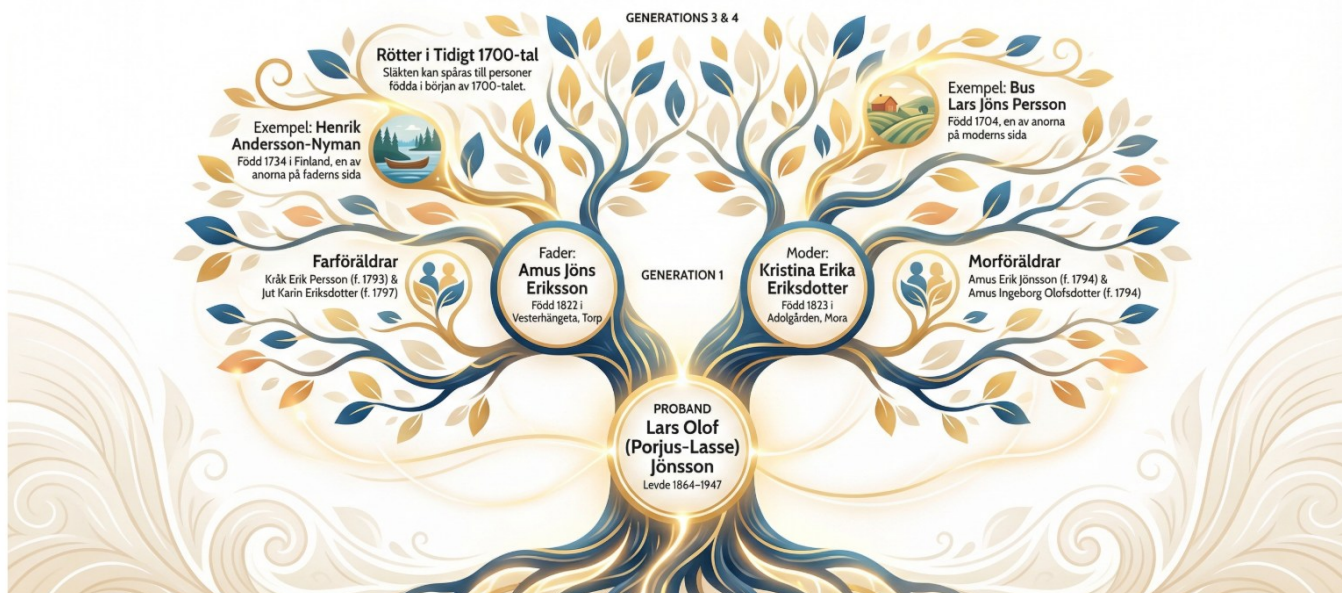

Blandat, AI, forts.

Här har jag frågat AI om en förenklad informationsgrafik över min ana Lars-Olof Jönsson. Jag tycker det blev ganska bra. AI ger så många bra möjligheter i släktforskningen.

Anorna till Lars Olof (Porjus-Lasse) Jönsson

Denna infografik presenterar en släkthistorisk översikt för Lars Olof (Porjus-Lasse) Jönsson. Den spårar hans anor tillbaka genom föräldrar, mor- och farföräldrar samt äldre generationer på både fädernet och mödernet, med ursprung i Dalarna och Finland.

Det är viktigt att komma ihåg att AI är ett **hjälpmedel** och inte en ersättning för källorna. En släktforskares källkritiska granskning är fortfarande avgörande.

Här är ett prov på hur det kan bli från ett trist svartvitt foto med dålig skärpa och kontrast, till ett färgglatt foto där man tydligt ser personerna. Bilden föreställer Lovisa Juliana Nilsdotter med barn i bärskogen. Notera sonen utan skor. Familjen var fattig. Bilden bär vara tagen före 1919 då Lovisa Juliana dog.

Länk till artikeln hos internetstiftelsen

Blandat, AI, forts.

Jag frågade AI om hur man kan använda AI i släktforskningen

Tolka och transkribera handskrifter

Detta är kanske ett av de mest efterlängtade användningsområdena. AI kan hjälpa till att:

Tyda gammal handskrift: Verktyg som till exempel "The Swedish Lion" (utvecklat av Riksarkivet med samarbetspartners) kan tolka äldre svenska handskrifter i kyrkböcker och andra dokument och omvandla dem till sökbar digital text.

Sökbar information: Genom att transkribera handskrivna dokument möjliggörs fritextsökning i stora mängder av historiskt material.

Sökning och analys

AI kan effektivisera sökprocessen och analysera data:

Sökmotorer: Chattbaserade AI-verktyg, som exempelvis "AI Record Finder™" från My Heritage, kan hjälpa dig att formulera komplexa sökfrågor och hitta relevanta historiska poster utifrån den information du matar in.

Sammanfattning: Du kan klistra in långa texter (som bouppteckningar eller domböcker) och be AI:n att skriva en begriplig sammanfattning.

Strukturera forskningen: AI kan hjälpa till att skapa mallar för släktträd, forskningsloggar och checklistor för att hålla ordning på dina fynd.

DNA-matchning: AI kan användas för att analysera DNA-matchningar och koppla dem till profiler på samarbets-sajter, vilket kan underlätta identifiering av släktsamband.

Tolkning och förståelse

För att fördjupa din förståelse av källorna och den historiska kontexten:

Översättning och förklaring: AI kan förklara svåra gamla ord, termer eller juridiska uttryck från historiska källor. Det kan även hjälpa till att översätta inslag av latin, tyska, danska eller norska i dokument.

Historisk kontext: Du kan fråga AI:n om hur livet såg ut på en viss plats och tid gällande till exempel jordbruk, yrken, sjukdomar, emigrationstrender och lagar.

Presentation och visualisering

För att göra din släktforskning mer levande och engagerande:

Infografik: Verktyg som NotebookLM kan snabbt och enkelt skapa snygg infografik som illustrerar en släktings livshistoria eller en familjehändelse, vilket gör presentationen mer överskådlig.

Berättelser: Använd AI för att skriva berättelser om dina släktingar baserat på källmaterialet.

Förslag på presentation: Be AI om idéer för hur du kan presentera ditt material, till exempel i form av en släktbok, en tidslinje, eller en interaktiv karta.

Fotorestaurering: AI kan förbättra och restaurera gamla fotografier.

Blandat

Stor forskningsstudie: Därför dna-testar sig svenska släktforskare

Köp databasen här

[LÄNK](#)

Vi hälsar nya medlemmar välkomna

Olof Hallenborg	KÄLARNE	Camilla Karlsson	GNARP
Sari Epäily	ÖSTERSUND	Björn Belfrage	GÄVLE
Anna Boberg	GÄVLE	Mats Hedlund	GÄVLE
Inger Markusson	JÄRVSÖ	Svante Eriksson	LIUSDAL
Peter Berglund	JÄRVSÖ	Kjell Sahlberg	SANDVIKEN
Bengt Nyberg	JÄRVSÖ	Viola Adamsson	SEGERSTA
Tommy Mälberg	HAMMARSTRAND	Gunilla Hall	JÄRVSÖ
Lars Enström	HUDIKSVALL	Jörgen Axelsson	ALFTA
Caroline Svedberg	BOLLNÄS	Charlotte Nordlander	FRÖSÖN
Monica Kröjs	JÄRVSÖ	Sofia Holmström	GÄVLE
Marie Sköldbörn	SÖDERHAMN	Carin Ohlsson	TALLÅSEN

Välkommen till DIS-Mitt! En snabbguide för nya medlemmar

Pionjärer inom digital släktforskning

De första försöken med programmet gjordes redan på 1970-talet.

Släktforskningsprogrammet DISGEN

Utvecklas av och för medlemmarna

Programmet förbättras ständigt baserat på medlemmarnas idéer och önskemål.

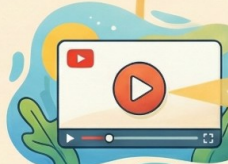
Fokus på Windows

Endast Windows-versionen, som lanserades 1997, vidareutvecklas idag.

Här hittar du hjälp

Officiella utbildningsvideos för DISGEN

Föreningen DIS har en egen Youtube-kanal med instruktionsfilmer.

DIS-Mitts egen videokanal

Se inspelade föredrag och annat intressant material från vår förening.

Blandat, Veneriska sjukdomens botande

Veneriska sjukdomens botande

När jag våren 2025 förtecknade Estuna kyrkas boksamling fick jag i min hand ett litet häfte tryckt 1797 av Johan Adolph Wadström (1748-1809), provinsialläkare i Örebro. Den exakta titeln lyder: Veneriska Sjukdomens Botande till Allmogens Nytt utgifne, Wadström är nog med att ange att lösaktighet inte var den enda orsaken till smittans spridande. Han varnade t.ex. för att låta främmande kvinnor tugga mat åt spädbarn att ge dem bröst och att pussa dem. Men han varnade också för stora marknader där "liderliga kvinnor" höll näringsställen och umgicks intimt med gästerna (Tallerud, B: Syfilis - fruktad farsot fyller 500 år, Läkartidningen nr 34, 1998, sid. 3517).

Under andra hälften av 1700-talet blev syfilis epidemisk och under 1800-talets första decennier hade fler än hälften av de intagna på svenska sjukhus också någon könssjukdom. Genom den begynnande industrialiseringen och urbanisering växte prostitutionen lavinartad och detta bidrog starkt till könssjukdomarnas spridning.

Men varifrån kom då sjukdomen till vårt land? Idag är forskarna tämligen ense om att den kom till Europa med Columbus och hans sjömäns återkomst från Amerika 1493. Sjukdomen var fram till dess okänd i Europa. Till Skandinavien nådde den före sekelskiftet 1500, vilket kan konstateras både genom arkeologiska fynd och samtida skildringar. Danmark drabbades först och därefter Sverige med det danska fälttåget mot Sverige på hösten 1497. Allt talar således för att 1498 är farsotens debut i Sverige. (Tallerud, B, sid. 3517.)

Varför skriften utgavs Wadström anger i inledningen till sin skrift att han uppmuntrats av många medborgare att ge ut skriften till nytta för allmogens eget bekämpande av sjukdomen. Men många var också kritiska. Han anger själv en rad olika skäl till att avstå. Är det rätt att ge ut en skrift som kan bidra till att enkla människor skadas genom felaktig användning av Wadströms rekommenderade läkemedel? Wadström menade dock att något måste göras för att stoppa den stora ökningen i alla landets delar. Speciellt som blygsel och rädsla för höga kostnader avskräckte allmogen från att i tid upptäcka och bota sjukdomen. Detta så mycket mer som mindre nogräknade läkare med enkla skriftliga anvisningar tillät allmänheten att själva såldes på de flesta apotek i landet. Därför menade Wadström, var det starkt befogat att ge ut en bättre handledning om hur man skulle handskas med läkemedel som innehöll mercurium (kvikksilver) för att bättre kunna vårda sig själv men också sina smittade anhöriga.

Vad den smittade bör tänka på Wadström anger en hel katalog med åtgärder man skall tänka på i försöken att bota den veneriska smittan. Till en början slår han fast att syfilis aldrig av sig själv kan läka ut. Råden vänder sig till dem som nyligen råkat ut för sjukdomen.

Den som väntat för länge måste vända sig till en läkare. Wadström poängterar att hans läkemedel måste användas med stor försiktighet då de innehåller mercurium. Oförsiktig användning kan medföra svåra plågor och slutligen döden.

Hur ser de första symptomen ut?

Nästan alltid, enligt Wadström bryter smittan hos allmogen ut med sår inuti halsen eller på könsorganen eller "gumpen". Det är också vanligt med större eller mindre sår utanpå halsen, i ansiktet, bröstet och knäveckan. Med dessa symptom kan man vara rätt säker på att sjukdomen är venerisk. Då är det tid att genast börja använda hans läkemedel.

När skall man använda Wadströms läkemedel? Den bästa tiden på året för att undergå kuren är på sommaren då luften är som varmast. Detta för att svettning och utdunstning då hindrar kvicksilvret i läkemedlen att medföra dregling, vilket annars ofta tillstöter. Man måste vara mycket försiktig med hans läkemedel under vinter, höst och vår. Han rekommenderar också att den sjuke håller sig inne under kalla, fuktiga och stormiga sommardagar. Man skall heller inte kasta av sig kläderna även om man är svettig en varm sommardag, aldrig dricka något kallt och inte lägga sig på marken. Slutligen skulle man inte gå ut innan solen gått upp och inte vara ute när den gått ner. Så här skriver Wadström om vikten av att följa hans råd: "Jag påminner de sjuke å nyo at lägga alt detta på minnet. ty han får dyrt omgälla, om han går ifrån mina råd."

Närande föda och renlighet Om man vill bli fullständigt frisk måste man slutligen följa Wadströms diet. Man fick inte äta fet mat som smör och fläsk. Inte heller hård och kall mat som sill, "speket", salt kött och ost eller "wädergö-rande" mat som ärter, kål och rötter. Sur mjölk och bär skulle också undvikas. I stället skulle man äta färskt kött, köttsoop- pa kokad på gryn, färsk fisk, vattengröt, söt mjölk och välling.

Slutligen skulle stugan hållas ren med färskt granris som bultats med ättika och strös på golvet för att motverka osunda ångor.

Syfilis i dagens Sverige

Man kan ju lätt konstatera att Wadströms mediciner med tillhörande regelverk mot syfilis inte avviker så mycket från vad som före honom också rekommenderats, huvudsakligen således kvicksilver i olika former. Inte heller kan man sätta tilltro till hans rekommendationer angående väderlek och diet. Det blev först med upptäckten av mögelsvampens bakteriedödande effekt som man fick fram ett effektivt botemedel. Det stora genombrottet kom under andra världskriget när man upptäckte att *Penicillium notatum* (det märkliga penselmöglet) botade sjukdomen tämligen lätt.

Blandat, Veneriska sjukdomens botande forts.

Några exempel på Wadströms mediciner

För att tolka Wadströms mediciner har jag fått ovärderlig hjälp av Björn Lindeke, vars artikel *Läkemedlen på de svenska ostindiefararna*, publicerad 2019 i boken *Sverige och svenskarna i den ostindiska handeln II: Strategier, sammanhang och situationer*, del 4 utgiven av Riksarkivet, Landsarkivet i Göteborg.

Wadström anger åtta olika mediciner varav de sex första med Lindekes förklaring skall anges här.

Nr 1, Avförande pulver

hartspulver av Jalapparot ½ Drachm (1,9 g)
salpeter 8 Gran (0,5 g)
Blandas till pulver och delas i sex doser.

Nr 2, Kvicksilverpiller

Kvicksilverklorid 1 Drachmer (3,71 g)
Blandas med vetestärkelse så mycket som behövs och delas till piller om 1 gram (61,9 mg) Lägg på glasburk.

Nr 3 Kvicksilversalva Kvicksilversalva 3 uns (89,1 g) , Delas upp i 4 glasburkar

Nr 4 Penselsaft Antiseptisk sirap (enligt Pharmacopea Paup) 3 uns (89, 1 g)

Nr 5 Stoppande mos Scordiomos 2 Drachmer (7,42 g) , Delas i sex doser

Nr 6 Kvicksilverblandning Kvicksilverblandning (enligt Pharmacopea Paup) 1 libra (366,28 g) ⁶Lindeke anger att nr 1 extrakt av Jalapparot är starkt laxerande och nr 2–3 och 6 är typiska kvicksilverblandningar (Hg) som historiskt använts mot syfilis⁷. Varianter av sådana salvor med Hg blandat med ister och kåda är kända sedan lång tid tillbaka

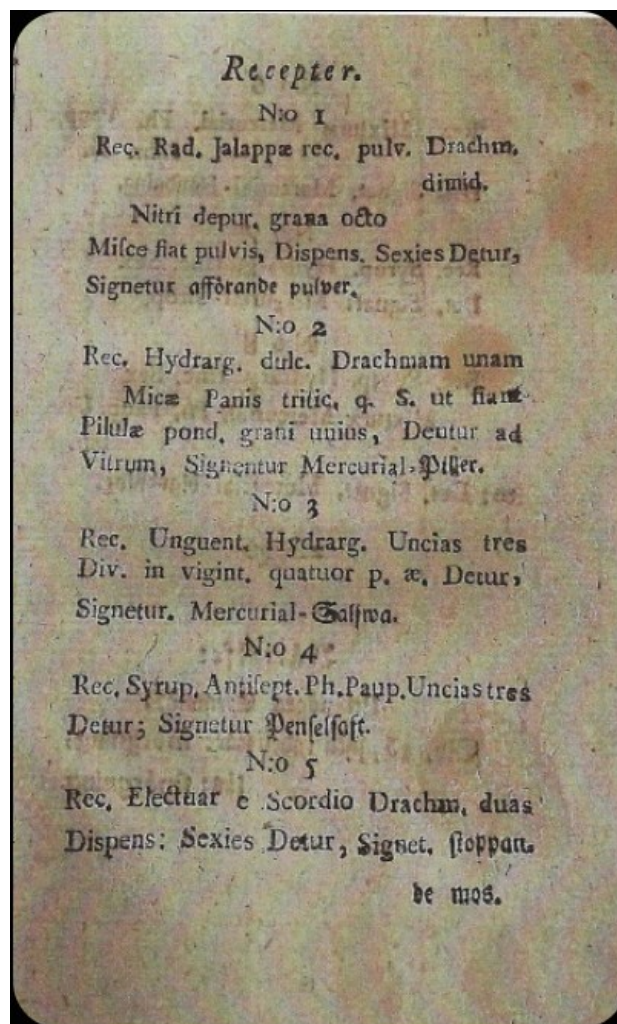
Källor

Lindeke, Björn: *Läkemedlen på de svenska ostindiefararna*, publicerad 2019, i boken *Sverige och svenskarna i den ostindiska handeln II: Strategier, sammanhang och situationer* del 4, utgiven av Riksarkivet, Landsarkivet i Göteborg.

Tallerud, Berndt: *Syfilis – fruktad farsot fyller 500 år*, Läkartidningen nr 34, 1998.

Wadström, J A: *Underrättelser Om Veneriska Sjukdomens Botande Til Allmogens Nytt* utgifne Af J.A. Wadström, Linköping 1797.

Urban Johansson, Redaktör hos Norrtälje Släktforskarförening., har skrivit artikeln som först publicerades i tidningen Anbladet.

Kort förklaring av några termer:

Rec. (Recipe): Tag, ett recept.

Drachm. (Drachma): Drakma (äldre viktenhet).

pulv. (pulvis): Pulver.

Nitri depur.: Renat salpetersyrigt salt (eller kalium-nitrat/salpeter).

Hydrarg. dulc. (Hydrargyrum dulce): Kalomel (kviksilverklorid), som användes som laxermedel.

Uncias: Uns (äldre viktenhet, ca 30 gram).

Unguent. Hydrarg.: Kvicksilversalva.

Syrup. Antisept.: Antiseptisk sirap.

Electuar e Scordio: Elektuarium med Skordium (en ört, *Teucrium scordium*), en form av medicinal-massa.

Julbilaga till tidningen

Vi vill önska alla en riktigt GOD JUL och GOTT NYTT ÅR.

Med den här bilagan till tidningen hoppas vi på fortsatt gott samarbete.

Vi hoppas att vi med bilagan kan bidra med övergripande kunskap om släktforskning och inspirera till nya släktforskare i din närhet.

Ta en stund tillsammans i juletider. Med yngre släktingar och vänner.

AI har hjälpt oss med bilderna och texterna har vi hämtat från en introduktionskurs i släktforskning som vi tagit fram under 2025. Här hittar ni några exempel på AI som vi hoppas ger er inspiration. Vi tror att AI kommer att utveckla många nya spännande möjligheter för släktforskare. Inom DIS pågår nu ett spännande AI projekt som vi kommer att få veta mera om under nästa år.

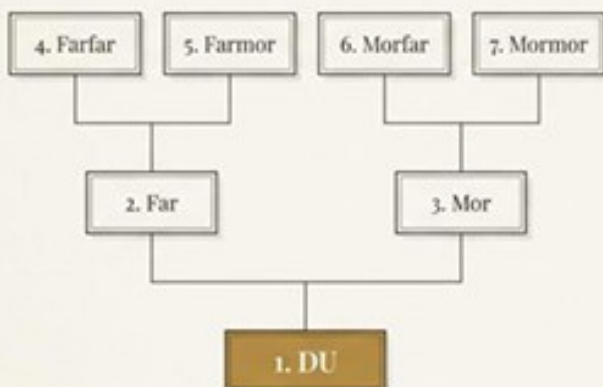
Än en gång God Jul och Gott Nytt År till er alla.

DIS-MITT:s styrelse

Din resa börjar med dig själv. Bygg din grund.

Förklara den grundläggande principen: börja med det du vet och arbeta dig bakåt. Introducera de första verktygen för att systematiskt samla information.

Ansedelshäftet

Använd ett system som Släktforskarförbundets Ansedelshäfte för att dokumentera fem generationer. Det ger struktur från första början.

Digital Organisation

Skapa en digital mappstruktur som speglar häftets numrering. Ordning och reda från start sparar tid senare.

Källkritik

Var noga med källorna. Notera var du hittat varje uppgift.

Din resa börjar med dig själv. Bygg din grund. Det grundläggande tillvägagångssättet är att börja med det du vet och arbeta dig bakåt. För att systematiskt samla information kan du använda **Ansedelshäftet** från Släktforskarförbundet, som ger struktur för dokumentation i fem generationer. Det första uppslaget i häftet, nummer 1, är du själv.

Det är viktigt att upprätthålla **källkritik** genom att vara noga med källorna och notera var varje uppgift hittades. För **digital organisation** rekommenderas att skapa en mappstruktur som speglar häftets numrering för att spara tid senare.

Kartan till ditt förflutna: Kyrkoarkivets hemligheter. Kyrkoarkiven utgör grunden i svensk släktforskning, där präster metodiskt dokumenterade livshändelser för varje person i socknen sedan slutet av 1600-talet. De viktigaste böckerna är Husförhörlängder (från slutet av 1600-talet) och Församlingsböcker (från mitten av 1890-talet) som fungerade som en årlig "folkräkning". Dessa längder finns under kategori A (församlingsböcker) och B (inflyttningslängder) i kyrkoarkivet. Andra centrala böcker inkluderar Födelse- och dopboken, Vigselsboken, Död- och begravningsboken, samt In- och utflyttningslängden för att spåra flyttar mellan socknar.

Dina digitala portaler till arkiven.

Idag ligger **kartan online**. Miljontals sidor från kyrkböckerna är digitaliserade och tillgängliga från ditt hem. Här är de viktigaste vägarna in.

Riksarkivet (SVAR)
Statens arkiv och den officiella källan. En stor del av det mest grundläggande materialet, som kyrkböcker, är helt gratis att använda.

ArkivDigital
En prenumerationstjänst känd för sina högkvalitativa färgbilder av originaldokumenten. Har även många sökbara register som underlättar sökningen.

Ancestry
En global plattform med omfattande svenska register och en populär DNA-tjänst som kan koppla dig till släktingar över hela världen.

#9 NotebookLM

Dina digitala portaler till arkiven. Idag är miljontals sidor från kyrkböckerna digitaliserade och tillgängliga hemifrån. De viktigaste portalerna är Riksarkivet (SVAR), som är statens arkiv och den officiella källan där en stor del av det mest grundläggande materialet, som kyrkböcker, är helt gratis att använda. ArkivDigital är en prenumerationstjänst känd för sina högkvalitativa färgbilder av originaldokument och sökbara register. Ancestry är en global plattform som erbjuder omfattande svenska register och en populär DNA-tjänst.

När kartan saknas: Fallet med Seskarö.

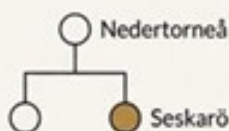
Problem: En deltagare sökte en sockenkatalog för Seskarö i Norrbotten, men fann ingen.

Ledtråd 1 (Wikipedia)

“En snabb sökning avslöjar:
”Mellan 1923 och 1976 var Seskarö
ett kyrkobokföringsdistrikt inom
Nedertorneå församling.”

”

Ledtråd 2 (DISGEN Ortsträd)

Släktforskarprogram bekräftar
hierarkin och visar att Seskarö ligger
under Nedertorneå.

Genombrott (Riksarkivet)

En sökning på
”Nedertorneå
kyrkoarkiv” ger träff.
Slutsats: Man måste
söka på moderför-
samlingens namn.

#1: NotebookLM

När kartan saknas: Fallet med Seskarö. Detta exempel belyser hur man kan söka när en sockenkatalog saknas, som i fallet med Seskarö i Norrbotten. Genom en snabb sökning på Wikipedia upptäcktes det att Seskarö mellan 1923 och 1976 var ett kyrkobokföringsdistrikt inom Nedertorneå församling, Släktforskarprogrammet DISGEN 2025 visade också denna hierarki. Genombrottet kom när man sökte på moderförsamlingens namn, Nedertorneå kyrkoarkiv, vilket ledde till svar hos Riksarkivet.

Du är inte ensam på resan: Hitta dina reskamrater. Släktforskning underlättas av ett stort nätverk av föreningar och grupper. Sveriges Släktforskarförbund (Rötter) är navet i svensk släktforskning, där man hittar nyheter, databaser (som Dödboken) och Anbytarforum för frågor. Föreningen DIS är specialister på datorhjälp och utvecklar verktyg som DISPOS (hjälper till att hitta kyrkoböcker) och DISBYT (jämför släktträd). Hembygdsföreningar har lokal expertis och unika gårdsarkiv och böcker, Dessutom kan Facebook-grupper erbjuda ett snabbt sätt att få hjälp med att tyda handskrifter eller bolla idéer.

DISBYT: Tiotusentals forskares samlade kunskap.

Vad är DISBYT?

En databas där medlemmar i föreningen DIS delar med sig av sina släktträd. Det är ett gigantiskt, sökbart index som låter dig se om någon annan redan har forskat på dina anor.

Hur fungerar det?

1. Du söker på en person, t.ex. "Brita Elvira Andersson, född 1899".
2. Systemet visar vilka andra medlemmar som har denna person i sitt träd.
3. Du får kontaktuppgifter och kan samarbeta, jämföra källor och undvika dubbelarbete.

250:- från 2026

Medlemskap i DIS kostar 230 kr/år och ger full tillgång. Ett gratis gästkonto finns för att prova på.

Brita Elvira Andersson, född 1899

Brita Elvira Andersson, född 1899

2

forskare har denna person i sitt träd

"Vi är två som släktforskar på Brita Elvira."

#il NotebookLM

DISBYT: Tiotusentals forskares samlade kunskap. DISBYT är en databas där medlemmar i föreningen DIS delar sina släktträd och som fungerar som ett sökbart index för att se om någon annan redan forskar på dina anor. Genom att söka på en person (t.ex. Brita Elvira Andersson, född 1899) kan systemet visa vilka andra medlemmar som har personen i sitt träd, vilket möjliggör samarbete och undvikande av dubbelarbete. Full tillgång kräver ett medlemskap i DIS, vilket kostar 250 kr/år, men ett gratis gästkonto finns tillgängligt för att prova på tjänsten.

Bortom kyrkböckerna: Domstolar, kartor och protokoll.

När du behärskar kyrkböckerna väntar en ny värld av källor. Här hittar du berättelser om tvister, markägande och socknens gemensamma beslut – pusselbitar som ger färg och liv åt dina anors vardag.

Domstolsprotokoll
Hitta uppgifter om arvstvister, brott och ägarbyten av fastigheter (före 1875).

Sockenstämmoprotokoll
Läs om utnämningar av hantverkare, fattigvård, brobyggen och tvister som löstes lokalt.

Lantmäteriets historiska kartor
Se hur landskapet och gårdarna förändrades över tid. Ofta finns detaljerade akter från skiftesreformer som beskriver ägare och mark.

#il NotebookLM

Bortom kyrkböckerna: Domstolar, kartor och protokoll. När kyrkböckerna behärskas kan du hitta ytterligare information i andra källor som ger liv åt dina anors vardag. Domstolsprotokoll kan innehålla uppgifter om arvstvister, brott och ägarbyten av fastigheter (före 1875). Sockenstämmoprotokoll beskriver utnämningar av hantverkare, fattigvård och hur tvister löstes lokalt. Lantmäteriets historiska kartor visar hur landskapet och gårdarna förändrades över tid, ofta med detaljerade akter från skiftesreformerna som beskriver ägare och mark.

Kartan berättar: Att hitta ett försvunnet järnbruk.

Bakgrund: Forskning om familjen Rettigs järnbruk i Tönshammar, Skogs socken, som flyttades 1870.

Fyndet: I Lantmäteriets historiska kartor fanns laga skiftesakten. Den innehöll detaljerade beskrivningar och kartor över bruket precis innan det försvann.

Insikt: Historiska kartor är inte bara bilder. De är paket av dokumentation som kan innehålla detaljerade beskrivningar av byggnader, ägare och verksamheter.

Proffstips: Använd funktionen "Terrängskuggning" på Lantmäteriets moderna "Min Karta". Den kan avslöja spår i landskapet, som gamla kanaler eller husgrunder, som inte syns på vanliga kartor.

NotebookLM

Kartan berättar: Att hitta ett försvunnet järnbruk. Historiska kartor kan vara mycket mer än bara bilder; de är dokumentationspaket som kan innehålla detaljerade beskrivningar av byggnader, ägare och verksamheter. Ett exempel är forskningen om familjen Rettigs järnbruk i Tönshammar, Skogs socken, där laga skiftesakten i Lantmäteriets historiska kartor innehöll precisa beskrivningar och kartor av bruket innan det flyttades 1870. Ett proffstips är att använda funktionen "Terrängskuggning" i Lantmäteriets tjänst "Min Karta" för att avslöja spår i landskapet, såsom gamla kanaler eller husgrunder, som inte syns på vanliga kartor.

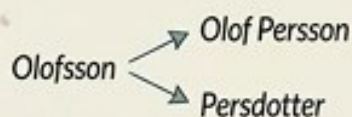
Nyckeln i namnet: Förstå patronymikon, soldat- och släktnamn.

Ett namn var sällan slumpmässigt. Att förstå namnskicket är avgörande för att kunna följa rätt person bakåt i tiden.

Patronymikon

Faderns förnamn blir barnets efternamn.
"Per Olofssons son blir Olof Persson. Hans dotter blir Persdotter."
Detta system dominerade fram till sekelskiftet 1900.

Soldatnamn

Ofta korta och kärnfulla, beskrev en egenskap eller var knutna till roten.
"Namn som Rask, Modig eller Stolt är typiska soldatnamn."

Rask

Hantverkarnamn

Sammansatta namn, ofta med naturinslag.
"Warnström är sannolikt ett sådant namn."

Warnström

Namnlagen 1901

En lag som "fryste" namnen och gjorde att släktnamn började ärvas i den form vi är vana vid idag.

Var uppmärksam på stavningsvariationer. Ett 'W' kan bli ett 'V', och 'ä' kan bli 'a' i olika böcker.

Nyckeln i namnet: Förstå patronymikon, soldat- och släktnamn. För att kunna följa släkten bakåt i tiden är det viktigt att förstå namnskicket. Patronymikon (fadersnamn) dominerade fram till sekelskiftet 1900, där sonens efternamn bildades av faderns förnamn plus "son" (t.ex. Olof Persson) och dottern fick "dotter" (t.ex. Anna Persdotter). Soldatnamn, som Rask, var ofta korta och beskrev en egenskap eller var knutna till roten. Hantverkarnamn var ofta sammansatta, och Warnström är sannolikt ett sådant namn. Namnen "frystes" i och med Namnlagen 1901, vilket gjorde att släktnamn började ärvas. Det är viktigt att vara uppmärksam på stavningsvariationer, där "W" kan bli "V" och "ä" kan bli "a" i gamla böcker.

Framtidens verktyg är här: Vad AI kan göra för din forskning

AI (Artificiell Intelligens) är inte här för att ersätta forskaren, utan för att vara en otroligt snabb och kunnig assistent. Den kan hjälpa dig att bearbeta information och hitta nya vägar framåt.

Transkribera & Översätta Mata in en bild av en svårläst handskrift eller en text på ett främmande språk och få en renskriven, översatt version på sekunder.	Analysera Foton Få hjälp att identifiera tidsepok, klädstil och till och med platser i gamla fotografier.
Sammanfatta & Skapa Berättelser Ge AI en samling fakta om en anfader och be den skriva ett utkast till en biografi eller sammanfatta en krånglig domstolstext.	Strukturera Data Kopiera in text från en födelsebok och be AI att omvandla den till en prydlig tabell.

Sök på "dnacoachen adventskalender" på Facebook för en utmärkt serie korta filmer om AI för släktforskare.

#NotebookLM

Framtidens verktyg är här: Vad AI kan göra för din forskning. AI (Artificiell Intelligens) fungerar som en snabb och kunnig assistent för släktforskare. AI kan hjälpa till med att Transkribera & Översätta svårläst handskrift eller text på främmande språk. Det kan också Analysera Foton för att identifiera tidsepok, klädstil och platser i gamla fotografier. Andra användningsområden är att Sammanfatta & Skapa Berättelser (biografier eller komplexa domstolstexter) och att Strukturera Data genom att omvandla text från exempelvis en födelsebok till en överskådlig tabell. Man kan söka på "DNA coachen adventskalender" på Facebook för att hitta en serie korta filmer om hur AI kan användas inom släktforskning.

AI i praktiken: Frågan om Skalstugan.

Kan du berätta mer om platsen Skalstugan i Åre kommun?

Geografisk placering: Skalstugan ligger i Åre kommun i Jämtland.... nära gränsen till Norge, längs den gamla färdvägen mellan Jämtland och Trondheim.

Historisk betydelse: Historiskt sett var Skalstugan en viktig fjällgård och rastplats för resande och pilgrimer... Det är också känt för att ha spelat en roll som gränsövergång och handelsväg.

Definition: Idag är Skalstugan mer känt som en plats där det finns en gård, men området kan också betraktas som en liten bygd.

Nästa steg: Om din anfader bodde i Skalstugan, kan det vara värt att undersöka kyrkoböcker... Hittar du en specifik tidpunkt... kan jag ge förslag på hur du kan hitta mer information.

Insikt: AI kan agera som en kunnig lokalhistoriker som snabbt ger dig kontext och vägledning.

#i NotebookLM

AI i praktiken: Frågan om Skalstugan. Ett praktiskt exempel visar hur AI kan agera som en kunnig lokal historiker genom att snabbt ge kontext och vägledning. På frågan om Skalstugan i Åre kommun gav AI information om dess geografiska placering i Jämtland, nära den norska gränsen längs den gamla färdvägen till Trondheim. Historiskt var Skalstugan en viktig fjällgård och rastplats för resande och spelade en roll som gränsövergång och handelsväg. Rådet var att undersöka kyrkoböcker för området om en anfader bodde där.

"Än kan AI inte allt!" Människan är fortfarande kaptenen. AI är ett kraftfullt verktyg, men saknar mänsklig erfarenhet, intuition och förmåga till källkritik, varför människan måste kontrollera och komplettera informationen. Exemplet med sökningen på soldaten Simon Olsson Pamp visar att AI gav bra generella tips (sök i Soldatregistret, generalmönsterrullor, kyrkoböcker för Järvsö). Den mänskliga expertisen lade dock till den viktiga insikten att Järvsö kompani omfattade flera socknar, och att en sökning begränsad till bara Järvsö skulle missa soldaten om han bodde i t ex Färila. Slutsatsen är att AI ska användas som en assistent för idéer och sammanfattningar, men att man måste lita på sin egen kunskap för att ställa rätt frågor och verifiera svaren i originalkällorna.

Din berättelse väntar. Här är dina första tre steg.

Du har nu kartan, kompassen och kännedom om både gamla stigar och nya verktyg. Det är dags att ta det första steget på din egen upptäcktsresa.

1. Formulera din fråga

Vad vill du veta mest av allt? Skriv ner det. Det är din ledstjärna.

2. Börja med dig själv

Ta fram papper eller öppna ett dokument. Fyll i allt du vet om dig själv, dina föräldrar och far- och morföräldrar.

3. Gör din första sökning

Gå till Riksarkivets digitala forskarsal. Sök på kyrkoarkivet för den socken där en av dina släktingar föddes. Se vad du hittar.

Viktiga länkar för din resa

Riksarkivet: riksarkivet.se

Sveriges Släktforskarförbund: rotter.se

Föreningen DIS: dis.se

#li NotebookLM

Din berättelse väntar. Här är dina första tre steg. För att påbörja släktforskningen är de första tre stegen: 1. Formulera din fråga – skriv ner det du vill veta mest av allt, då detta fungerar som din ledstjärna. 2. Börja med dig själv – samla fram papper eller öppna ett dokument och fyll i allt du vet om dig själv, dina föräldrar och far- och morföräldrar. 3. Gör din första sökning – gå till Riksarkivets digitala forskarsal och sök i kyrkoarkivet för den socken där en släkting föddes. Viktiga länkar för resan är Riksarkivet, Sveriges Släktforskarförbund (rötter) och Föreningen DIS.

